

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.23.78>

Сіротов О.А.

доктор філософії,

начальник чергової частини

Відділення поліції №1 Одеського районного управління поліції №2

ГУНП в Одеській області,

ORCID ID: 0000-0002-4818-385X

ДОСВІД ГРУЗІЇ, МОЛДОВИ ТА БОЛГАРІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Актуальність теми. Незважаючи на позитивні сучасні зрушення в питанні соціального захисту поліцейських в даній сфері все ще залишається багато прогалин та проблемних моментів, які потребують вирішення і реформування. Одним з найбільш дієвих інструментів для реалізації цього є дослідження позитивного зарубіжного досвіду, який дозволяє побачити актуальні кроки щодо підтримки правоохоронців і реалізації їх прав. Особливу увагу необхідно звернути на найближчі до нас країни правові системи та організація державного апарату в яких схожі із національними реаліями, а саме: Грузію, Молдову та Болгарію.

Стан дослідження проблеми. Зарубіжний досвід діяльності поліцейських та інших правоохоронних органів є актуальною тематикою наукових досліджень. Даній проблемі, зокрема, приділяли увагу О.М. Бандурка, В.О. Басс, М.В. Білоконь, С.І. Братков, В.О. Зарасило, І.Р. Курилін, Н.П. Матюхіна, В.В. Мозоль. Проте, як в працях представлених, так і багатьох інших науковців, питання соціального захисту в ключі діяльності зарубіжних поліцейських підрозділів практично не аналізувалось.

Метою статті виділено проаналізувати зарубіжний досвід Грузії, Молдови та Болгарії в організації та забезпеченні соціального захисту поліцейських. Виходячи із представленної мети, дослідження передбачає виконання наступних завдань: а) висвітлити особливості соціального захисту поліцейських

Грузії; б) опрацювати досвід реалізації соціальних прав працівників поліції Республіки Молдова; в) встановити нормативно-правовий регламент та особливості соціального захисту поліцейських Болгарії.

Наукова новизна дослідження. Представлене дослідження являє собою першу наукову роботу, яку присвячено аналізу особливостей організації та забезпечення соціального захисту поліцейських на території Молдови, Грузії та Болгарії.

Виклад основного матеріалу. Починаючи із дослідження зарубіжного досвіду Грузії відмітимо, що правовий статус поліції в даній державі практично ідентичний до національних реалій. Відповідно до Закону Грузії «Про поліцію» від 04.10.2013 № 1444-ІІ поліція – це система правоохоронних установ Міністерства внутрішніх справ, що здійснюють виконавчу владу та проводить превентивні заходи та заходи щодо реагування на правопорушення для дотримання громадської безпеки та правопорядку. Ключовими функціями поліції є: 1) захист права і свободи людини; 2) захист майна фізичних осіб та юридичних осіб від протиправного посягання; 3) у межах своєї компетенції надання допомоги особам у пошуку мобільного комунікаційного обладнання, яке іншим чином вибуло з правомірного володіння без можливого скоєння злочину; 4) вжиття превентивних заходів з метою запобігання та припинення злочинів та інших правопорушень; 5) виявлення злочинів та

інших правопорушень; 6) аналіз злочинів та інших правопорушень, очікуваних загроз, ризиків та викликів, а також розробка стратегії боротьби зі злочинністю; 7) провадження дозвільної, ліцензійної та реєстраційної діяльності; 8) забезпечення безпеки дорожнього руху; 9) дотримання безпеки учасників кримінального процесу; 10) боротьба з нелегальною міграцією, превенція, припинення нелегальної міграції та забезпечення виконання інших вимог, передбачених законодавством Грузії; 11) захист прав претендентів на притулок, біженців, осіб, які користуються додатковим захистом, та осіб, які користуються тимчасовим захистом; 12) здійснення пошуково-рятувальних робіт; 13) забезпечення провадження експертно-криміналістичної діяльності; 14) створення та підтримка бази дактилоскопічних даних та забезпечення її функціонування; 15) поміщення в ізолятор осіб, затриманих відповідно до Кодексу Грузії про адміністративні правопорушення, або осіб, до яких застосовано взяття під варту відповідно до того ж Кодексу, осіб, затриманих відповідно до Кримінально-процесуального кодексу Грузії [1].

Соціальний захист поліцейських врегульовано главою VII Закону Грузії «Про поліцію» від 04.10.2013 № 1444-ІІІ. Так, згідно до статті 49 соціальний захист поліцейського забезпечує держава, зокрема, за рахунок обов'язкового державного страхування життя та здоров'я поліцейського. За поліцейським у період його перебування у розпорядженні кадрів протягом 2 місяців зберігається зарплата (грошове забезпечення) за останньою посадою. Шкода, заподіяна поліцейському під час виконання службових обов'язків, відшкодовується повністю за рахунок коштів державного бюджету Грузії у порядку, встановленому законодавством Грузії. Пенсійне забезпечення поліцейського здійснюється відповідно до законодавства Грузії. Медичне забезпечення службовців Міністерства внутрішніх справ, поліції та ряду інших органів, які перебувають в сфері відання МВС

здійснює юридична особа публічного права – Служба охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ Грузії. У межах коштів державного бюджету для поліцейських можуть визначатися додаткові заходи щодо виплати одноразової допомоги, надання іншого соціального захисту та пільги. Індивідуальним адміністративно-правовим актом Міністра поліцейським можуть бути надані в користування квартири, будинки, підсобні споруди та закріплені за ними земельні площі для проживання, що числяться на балансі [1].

Досить чітко Законом прописано розміри виплати грошових компенсацій в разі загибелі або шкоди здоров'ю поліцейського. Так, за статтею 50 нормативного акту у разі загибелі поліцейського при виконанні службових обов'язків, його сім'ї (спадкоємцю) з асигнувань, виділених Міністерству внутрішніх справ Грузії з державного бюджету Грузії, на підставі акту, виданого Міністром, виплачується одноразова грошова допомога у розмірі не більше 15 000 ларі та допомоги для відшкодування витрат на поховання (500 ларі). Розмір грошовою компенсації може бути збільшений до 100 000 ларі у разі загибелі поліцейського при виконанні службових обов'язків, зокрема, під час здійснення превентивних заходів, припинення правопорушення, затримання злочинця, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку або (і) зіткнень у ході бойових дій, нападу на нього у зв'язку зі службовою діяльністю [1].

В свою чергу за статтею 51 зазначеного Закону у разі пошкодження здоров'я поліцейського під час виконання службових обов'язків, відповідно до ступеня пошкодження, індивідуальним адміністративно-правовим актом Міністра йому виплачується одноразова грошова допомога у таких розмірах: а) при тяжкому ушкодженні здоров'я – 7 000 (сім тисяч) ларі; б) при менш тяжкому ушкодженні здоров'я – 4 000 (чотири тисячі) ларі; в) при легкому пошкодженні здоров'я – 2 000 (дві тисячі) ларі. У разі пошкодження здоров'я поліцейського під час виконання службових

обов'язків, якщо зазначене пошкодження позбавляє його можливості належним чином виконувати службові обов'язки, Міністерство забезпечує працевлаштування цього поліцейського на посаді в системі Міністерства, що відповідає його особистісним та діловим якостям, освіті та стану здоров'я [1].

Досвід Республіки Болгарія необхідно розпочати із висвітлення конституційних основ соціального захисту в державі в цілому. Так, Основний Закон Республіки Болгарії проголошує її правовою державою, яка керується Конституцією та законами країни, відповідно до яких Республіка Болгарія гарантує життя, гідність і права особистості і створює умови для вільного розвитку людини та громадянського суспільства. Працівники правоохоронних органів як громадяни Республіки Болгарії користуються всіма правами, що належать громадянам відповідно до Конституції Республіки, ураховуючи обмеження, установлені специфікою служби. Також Конституцією Республіки Болгарія проголошено основоположні соціальні гарантії та права: робітники і службовці мають право на здорові й безпечні умови праці, на мінімальний розмір винагороди за працю й на оплату, відповідну виконану роботу, а також право на вихідні дні та відпустку за умов і в порядку, визначених законом; робітники та службовці мають право об'єднуватися в професійні організації та спілки для захисту своїх інтересів у галузі праці й соціального забезпечення; робітники та службовці мають право на страйк для захисту своїх колективних економічних і соціальних інтересів. Це право здійснюється за умов і в порядку, визначених законом. Республіка Болгарія як демократична та правова держава гарантує громадянам право на соціальне страхування й соціальну допомогу. Особи, що тимчасово залишилися без роботи, мають право на соціальне забезпечення за умов і в порядку, установлених законом. Особи похилого віку, які не мають близьких і не можуть себе утримувати за рахунок свого майна, а також особи з фізичними та психічними вадами знаходяться під особливим покровительством держави й суспільства [2; 3].

Безпосередньо статус та особливості роботи поліції Болгарії врегульовано Законом про Міністерство внутрішніх справ від 2016 року. Відповідно із документом діяльність МВС спрямована на захист прав і свобод громадян, боротьбу зі злочинністю, захист національної безпеки, охорону громадського порядку та пожежної безпеки, а також захист населення. Міністерство внутрішніх справ здійснює такі основні види діяльності: 1) оперативно-розшукова; 2) забезпечення публічної безпеки; 3) розслідування злочинів; 4) забезпечення пожежної безпеки та захисту у разі пожеж, катастроф та надзвичайних ситуацій; 5) забезпечення доступу громадян до служб екстреного реагування через Національну систему екстреного виклику; 7) контроль; 8) профілактичну; 9) адміністративне стягнення та надання адміністративних послуг [4].

В питаннях соціального забезпечення досвід Республіки Болгарія характеризується рядом цікавих особин. Наприклад, працівники МВС забезпечуються харчуванням або його еквівалентом у євро, а також робочим та форменим одягом, іншим матеріальним майном і обладнанням, а тим, хто не носить форму, виплачується щорічна грошова сума на одяг. Працівники МВС можуть бути тимчасово відряджені для виконання своїх обов'язків в іншу місцевість. Відрядження здійснюється на термін не більше 30 календарних днів безперервно. Якщо відрядження здійснюється на триваліший період, потрібна письмова згода працівників. Протягом періоду відрядження працівники мають право отримувати, крім своєї валової заробітної плати, дорожні, добові та компенсації за проживання. Крім визначеного, працівникам, а також членам сімей державних службовців, які померли під час виконання своїх службових обов'язків та потрапили у скрутне фінансове становище, надається фінансова підтримка. Міністерство внутрішніх справ також виплачує компенсацію державним службовцям, які користуються житлом [4].

Важливо, що службовці МВС обов'язково застраховані від смерті, тимчасової непрацездатності або постійної втрати чи зниження працездатності внаслідок нещасного випадку за рахунок державного бюджету. Обов'язкове соціальне та медичне страхування державних службовців фінансується з державного бюджету [4].

Досвід діяльності поліції Молдови має значні історично обумовлені особливості. Так, соціальні, політичні, економічні та культурні зміни, що відбулися наприкінці 1980-х років у Республіці Молдова, вплинули на діяльність органів, відповідальних за охорону громадського порядку та закону. Внаслідок дискредитації міліції термін «міліція» став дедалі більше критикувати, а тенденція до заміни назви органів охорони громадського порядку на «поліція» посилювалася. Після проголошення суверенітету Республіки Молдова 23 червня 1990 року розпочався процес створення власної національної системи у сфері внутрішніх справ. 18 грудня 1990 року Парламент Республіки Молдова ухвалив Закон про поліцію. Відразу після його затвердження розпочався масштабний процес реструктуризації, модернізації та формування органів внутрішніх справ, завдяки чому Поліція Республіки Молдова стала інститутом, заснованим на демократичних засадах, службовцям громадянам та спрямованим на захист фундаментальних цінностей суспільства. Незважаючи на складну соціально-політичну ситуацію та напруженість у регіоні, спричинену придністровським конфліктом, реформи в органах внутрішніх справ тривали. Необхідність реформування поліції була обумовлена не лише прагненням Республіки Молдова до європейської інтеграції, а й необхідністю вирішення численних проблем, виявлених у функціонуванні системи внутрішніх справ та поліцейської діяльності. Таким чином, було ухвалено Закон Республіки Молдова «Про діяльність поліції та статус поліцейського» від 27.12.2012 № 320 [5].

Згідно із зазначеним нормативним доку-

ментом, поліція є спеціалізованою публічною установою держави у підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ, призначеною для захисту прав та основних свобод людини через діяльність з підтримки, забезпечення та відновлення громадського порядку та безпеки, запобігання, розслідування та розкриття злочинів та правопорушень. Поліція захищає життя, фізичну цілісність, здоров'я та свободу людини, приватну та публічну власність, інші законні права людини та спільноти. Не допускається покладання на поліцію функцій, інших, ніж передбачені законом, а також встановлення додаткових для поліції функцій без передбачення бюджетного покриття відповідних витрат. Офіцери з кримінального переслідування не можуть залучатися до виконання функцій поліції, відмінних від функцій кримінального переслідування, за винятком передбачених законом випадків [6].

При цьому, питанням соціального захисту працівників поліції Молдови присвячено спеціальний нормативний документ, а саме Закон Республіки Молдова «Про державних службовців зі спеціальним статусом Міністерства внутрішніх справ» від 16.12.2016 №288. Згідно до Закону особливий професійний характер державної посади з особливим статусом зумовлюється: а) професійними принципами; б) спеціальними званнями; с) службовою кар'єрою; d) професійною підготовкою; е) виконанням особливих функцій.

Законом встановлено систему основних соціальних прав поліцейських, які охороняються та забезпечуються законодавством. Так, державний службовець з особливим статусом має такі права: а) право знати свої права та службові обов'язки; б) право зростати кар'єрними сходами в порядку та на умовах, встановлених наказом Міністерства внутрішніх справ; с) право отримувати заробітну плату та інші грошові виплати, встановлені чинним законодавством; d) право на формений одяг, спеціальне та захисне обладнання, медичну та психологічну допомогу, протезування, а також на безкоштовні ліки відповідно до умов,

встановлених постановою Уряду; е) право на службове житло відповідно до закону; ф) право на щорічну оплачувану відпустку, щорічну додаткову оплачувану відпустку та відпустку без збереження заробітної плати, а також на соціальні відпустки, передбачені чинним законодавством та колективними трудовими договорами та колективними угодами; г) право на лікування та відновлення за пільгових умов; h) право на відшкодування витрат при направленні у службове відрядження; i) право на носіння табельної чи особистої зброї відповідно до закону; j) право на обов'язкове страхування та захист з боку держави згідно із законом; k) право на юридичну допомогу; l) право на організацію та участь у неробочий час у зборах професійного та

соціального характеру; m) право на безкоштовний проїзд на користь служби відповідно до положень цього закону; n) право на матеріально-технічне забезпечення тощо [7].

Висновки. Аналіз сучасного зарубіжного досвіду організації та забезпечення соціального захисту поліцейських на прикладі Болгарії, Молдови та Грузії показав, що дані держави провели досить значну роботу щодо реформування власних правоохоронних систем та побудували дійсно ефективні, демократичні, соціально орієнтовані поліцейські відомства. При цьому, гуманізм в їх роботі направлено не тільки по відношенню до громадян, але й власних службовців, що виражено у численних та, що найбільш головне, особливих гарантіях соціального захисту.

Анотація

Актуальність статті полягає в тому, що Незважаючи на позитивні сучасні зрушення в питанні соціального захисту поліцейських в даній сфері все ще залишається багато прогалин та проблемних моментів, які потребують вирішення і реформування. Одним з найбільш дієвих інструментів для реалізації цього є дослідження позитивного зарубіжного досвіду, який дозволяє побачити актуальні кроки щодо підтримки правоохоронців і реалізації їх прав. Особливу увагу необхідно звернути на найближчі до нас країни правові системи та організація державного апарату в яких схожі із національними реаліями, а саме: Грузію, Молдову та Болгарію. Метою статті полягає у необхідності проаналізувати зарубіжний досвід Грузії, Молдови та Болгарії в організації та забезпеченні соціального захисту поліцейських. В роботі на підставі дослідження нормативно-правового матеріалу зарубіжних країн та наукових джерел розкрито зарубіжний досвід Грузії, Молдови та Болгарії в організації та забезпеченні соціального захисту поліцейських. Висвітлено особливості соціального захисту поліцейських Грузії. Опрацьовано досвід реалізації соціальних прав працівників поліції Республіки Молдова. З'ясовано, що питанням соціального захисту працівників поліції Молдови присвячено спеціальний нормативний документ, а саме Закон Республіки Молдова «Про державних службовців зі спеціальним статусом Міністерства внутрішніх справ» від 16.12.2016 №288, яким встановлено особливий професійний характер державної посади з особливим статусом зумовлюється: а) професійними принципами; б) спеціальними званнями; в) службовою кар'єрою; г) професійною підготовкою; е) виконанням особливих функцій. Зроблено висновок, що аналіз сучасного зарубіжного досвіду організації та забезпечення соціального захисту поліцейських на прикладі Болгарії, Молдови та Грузії показав, що дані держави провели досить значну роботу щодо реформування власних правоохоронних систем та побудували дійсно ефективні, демократичні, соціально орієнтовані поліцейські відомства. При цьому, гуманізм в їх роботі направлено не тільки по відношенню до громадян, але й власних службовців, що виражено у численних та, що найбільш головне, особливих гарантіях соціального захисту.

Ключові слова: соціальний захист, соціальний захист поліцейських, поліцейські, Національна поліція України, зарубіжний досвід, соціальний захист зарубіжних країн, Молдова, Грузія, Республіка Болгарія.

Siroto O.A. The experience of Georgia, Moldova and Bulgaria in organizing and ensuring social protection for police officers

Summary

The relevance of the article is that Despite the positive modern developments in the issue of social protection of police officers in this area, there are still many gaps and problematic issues that need to be addressed and reformed. One of the most effective tools for this is the study of positive foreign experience, which allows us to see current steps in supporting law enforcement officers and exercising their rights. Particular attention should be paid to the countries closest to us, the legal systems and organization of the state apparatus in which are similar to national realities, namely: Georgia, Moldova and Bulgaria. The purpose of the article is the need to analyze the foreign experience of Georgia, Moldova and Bulgaria in organizing and ensuring social protection of police officers. Based on an analysis of the regulatory and legal framework of foreign countries and relevant scholarly sources, the paper examines the foreign experience of Georgia, Moldova, and Bulgaria in the organization and provision of social protection for police officers. The specific features of social protection for police officers in Georgia are highlighted. The experience of implementing the social rights of police employees in the Republic of Moldova is analyzed. It was found that the issue of social protection of police officers in Moldova is addressed by a special regulatory document, namely the Law of the Republic of Moldova "On Civil Servants with Special Status of the Ministry of Internal Affairs" dated 16.12.2016 No. 288, which establishes the special professional nature of a civil service position with a special status, which is determined by: a) professional principles; b) special ranks; c) service career; d) professional training; e) performance of special functions. It was concluded that the analysis of modern foreign experience in organizing and ensuring social protection of police officers using the example of Bulgaria, Moldova and Georgia showed that these states have done quite significant work on reforming their own law enforcement systems and have built truly effective, democratic, socially oriented police departments. At the same time, humanism in their work is directed not only towards citizens, but also towards their own employees, which is expressed in numerous and, most importantly, special guarantees of social protection.

Key words: social protection, social protection of police officers, police officers, National Police of Ukraine, foreign experience, social protection in foreign countries, Moldova, Georgia, Republic of Bulgaria.

Список використаних джерел:

1. Про поліцію: Закон Грузії від 04.10.2013 № 1444-ІІ. Законодавчий вісник Грузії. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/2047533?publication=41>.
2. Конституция на Република България: Закон Републики Болгария вил 1991. Народно събрание на Република България. URL: <https://www.parliament.bg/bg/const>.
3. Клипа О.П. Сучасний стан соціального захисту працівників поліції Республіки Болгарія та Республіки Грузія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. №47. Том 1. С.78-82.
4. Закон за министерството на вътрешните работи: закон Републики Болгария від 2014. Министерство на вътрешните работи Главна дирекция «Национална полиция». URL: <https://www.mvr.bg/gdnp/дирекцията/нормативна-уредба/zakoni>.
5. Scurt istoric al Poliției Naționale: стаття. Офіційний веб-сайт поліції Республіки Молдова. URL: <https://politia.md/ru/o-policii>.
6. Cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului: Закон Республіки Молдова від 27.12.2012 №320. Офіційний веб-портал законодавства Республіки Молдова. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141605&lang=ro/.
7. Privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne: Закон Республіки Молдова від 16.12.2016 №288. Офіційний веб-портал законодавства Республіки Молдова. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=147963&lang=ro.